

Сидорчук Н.Г. Інтеграційні процеси в освіті як полікультурна проблема // Проблеми освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 82. – Вінниця-Київ, 2015. – С. 230-233.

УДК 37.014.5 : 378.4 (477 :4)

*Н.Г. Сидорчук, д.пед н., доцент кафедри педагогіки
Житомирський державний університет ім. І.Франка*

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ ЯК ПОЛІКУЛЬТУРНА ПРОБЛЕМА

В статье рассмотрены интеграционные процессы в образовании с позиций проблемы поликультурности. В указанном контексте представлена общая характеристика понятий интеграция, интеграция в образовании. Определены приоритетные направления обновления отечественной системы образования.

Ключевые слова: *интеграция, интеграция в образовании.*

The article discusses the integration processes in education from the perspective of multiculturalism. In this context provides a general description of the concepts of integration, integration in education. Identified priority areas for updating the national education system.

Keywords: *integration, integration in education.*

Провідними ознаками нашого часу, що здійснюють пріоритетний вплив на всі аспекти розвитку сучасної цивілізації, стали процеси економічної, політичної та культурної глобалізації, що супроводжуються цілим рядом невідповідностей:

- *технологічних*, що визнають необхідність виходу виробництва та інших сфер життєдіяльності людини (електронізація виробництва; комп'ютеризація різних сфер життя; інтелектуалізація індивідуальної діяльності; конвенціоналізація професійної свідомості, тобто зростання узгодженості в прийнятті рішень тощо) на принципово новий технологічний рівень;

- *демографічних*, що передбачають необхідність врахування демографічних змін у розподілі людських ресурсів;

- *екологічних*, що вказують на необхідність прийняття оперативних заходів з метою уникнення глобальної катастрофи;

- *інформаційних*, що задають необхідність оптимального переходу до інформаційного суспільства та адаптації людини до нового інфосередовища в умовах серйозних протиріч у межах соціальної комунікації (а саме – ослаблення ролі традиції у комунікації; розширення її культурного фону; розвитку опосередкованих форм людського спілкування; збільшення діапазону комунікації у шкалі «партикулярність свідомості – глобальність свідомості»; посилення самореферентності комунікації;

- *динамічних*, які вказують на відставання суспільної свідомості від динаміки розвитку глобальних проблем сучасності;
- *моральних*, що визначають гостру необхідність протидії процесу деморалізації суспільства, різкого зниження його духовної і моральної першооснов;
- *світоглядних*, що детермінують необхідність зміни ціннісно-світоглядної парадигми відповідно до останніх досягнень сучасної науки і нових соціокультурних умов існування людства [1, с. 30-32; 2].

У зазначеному контексті більшість глобалістів очікує перемоги «ліберального консенсусу» [3]. Однак, їх висновки щодо «планетарної єдності світу» залишаються лише невизначеною перспективою [4, с. 435], оскільки сьогодні світ продовжує залишатися мозаїчним, а спроби його штучного об'єднання ведуть до ще більшого занурення цивілізацій у себе, у свою ідентичність.

Суперечливі за своєю природою зміни, що є одночасно і виразом кризи, і симптомом оновлення, в умовах цивілізаційних змін характеризуються проявом інтеграційних процесів – певним вектором цивілізаційного розвитку, а поняття «інтеграція», «діалог культур» розглядають у межах проблеми полікультурності та пов'язують з якісними змінами історичних способів життя, зі зміною парадигмальних, ціннісно-світоглядних і духовних цінностей сучасної цивілізації в тому вигляді, в якому вони зароджувалися в античний період і остаточно сформувалися в філософії та науці Нового часу [2].

Викликані глобалізацією протиріччя прямо і опосередковано впливають й на *інтеграційні процеси в освітній галузі*, обумовлюють специфіку інтеграційних тенденцій, що характеризують сучасну освітню дійсність на рівні теорії, практики та освітньої політики; в єдності визначають яскраво виражений суперечливий характер процесів конвергенції та диверсифікації. Звідси випливає й пріоритет освіти не тільки в соціальній, але й в економічній політиці сучасного суспільства. На практиці це визначається цілеспрямованим розвитком освіти в інтересах зростання людського капіталу, а на цій основі – в інтересах управління майбутнім, наданням можливості вирішення існуючих та запобігання нових соціальних та економічних проблем в інтересах безпеки країни, зміцнення міжнародних позицій держави і забезпечення зростання конкурентоспроможності національного народного господарства.

У цілому, сутнісна характеристика поняття інтеграція знаходиться у міждисциплінарному поняттєвому просторі. Так, у філософії інтеграція розглядається як відновлення, заповнення, як сторона процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин і елементів [5, с. 154-155]. Як поняття теорії систем, вона означає стан поєднання окремих диференційованих частин у ціле і процес, що веде до такого стану [6, с. 18].

Інтеграція розглядається сьогодні як найбільш значимий інноваційний рух освіти XXI століття. Вона практично перевершує інші педагогічні нововведення за широтою експериментального втілення, глибиною творчого задуму, тривалістю та діалектичністю історичного розвитку. Сучасний стан проблеми інтеграції освіти пов'язаний з історією її розвитку, яка послідовно

проходила етапи комплексного навчання, міжпредметних зв'язків, піднялася на рівень інтеграції як такої та знайшла своє місце в системі інтегрованих курсів. Зробивши діалектичне коло, інтеграція повертається до своєї діалектичної точки. Як стверджує О.Я. Данилюк, виявилось, що педагогічне мислення 90-х років в аспекті інтеграції не створило чогось дійсно нового і тільки послідовно відтворювало старі дидактичні форми і принципи [7]. У перспективі розвиток системи освіти пов'язують зі змінами способу традиційного педагогічного мислення у контексті проблеми інтеграції на основі розробки нових науково-теоретичних положень та чіткого визначення його змістової інтерпретації.

Інтеграція освіти являє собою складну науково-педагогічну проблему, у межах якої відсутній однозначний підхід до її тлумачення. У психолого-педагогічних дослідженнях інтеграція частіше розглядалася в контексті організації цілісного процесу навчання і реалізації в ньому міжпредметних зв'язків, розроблялася і теоретико-методологічна сторона інтеграційних тенденцій в психолого-педагогічному знанні [8].

Як показав аналіз наукової літератури, найбільш повно актуалізована проблема представлена у роботах О.Я. Данилюка, І.М. Козловської, В.М. Максимової та ін. Так, О.Я. Данилюк у своїй роботі «Теорія інтеграції освіти» сутність окресленого поняття розглядає як управлінську категорію, що передбачає здійснення учнем під керівництвом учителя послідовного перекладу повідомлень з однієї навчальної мови на іншу, в процесі якого відбувається засвоєння знань, формування понять, народження особистісних і культурних смислів [7]. Основними принципами організації освітніх систем на інтегративній основі, доповнює І.М. Козловська, є діалектична єдність інтеграції та диференціації; антропоцентризм; культуровідповідність [9].

У нашому дослідженні ми спиралися на теорію інтеграції в освіті, розроблену В.М. Максимовою, відповідно якої «інтеграція» в освіті виступає як найважливіша методологічна категорія, що являє собою спосіб пізнання, аналізу та *перетворення дійсності* шляхом забезпечення цілісності освітнього процесу, освітніх систем і всієї системи освіти [10].

Перспективним напрямом перетворення освітньої галузі визначається *реформування освіти*, що віддзеркалює базові тенденції світового розвитку та переміщення джерел і рушійних сил соціально-економічного прогресу з матеріальної в інтелектуальну сферу. Під впливом цього фундаментального зсуву змінюються роль і структура освіти: вона стає не похідним, а визначальним фактором економічного зростання. Вона вже не стільки задовольняє суспільні потреби, скільки формує майбутній громадянський потенціал.

Детальний аналіз поняття реформа проведений у дослідженнях А.А. Сбруєвої, яка, визначаючи його семантичне значення, поетапну історичну змістову інтерпретацію категоріальних ознак, тлумачить його як надання явищу нової форми (*ре – форма*), що відкриває двері у майбутнє, замість повернення до минулого, а у сенсі широких полікультурних перетворень, як прояв простого лінійного перебігу часу, так і його нелінійної

концепції, що визначається через поняття прогрес, розвиток, емансипація тощо [11, с. 8-12].

Важливим завданням незалежної України стала не тільки розбудова економічної, соціальної, політичної сфер, але й реформування вищої освіти, що отримала у спадок централізовану систему управління вищими навчальними закладами. Сьогодні вітчизняна вища освіта не може успішно конкурувати з більш гнучкими та адаптивними системами управління навчальними закладами, які використовуються бізнесспільнотами та передбачають надання широкої автономії своїм структурним підрозділам, гармонійне поєднання адміністративних методів з методами економічними, психологічними, побудову взаємодії у межах навчального процесу на засадах високорозвиненої корпоративної культури.

В умовах світових інтеграційних процесів *одним із шляхів реформування* вітчизняної системи вищої освіти є приєднання до так званого Болонського процесу. А інноваційні стратегії освітньої та наукової галузей з урахуванням європейських принципів проголошуються в програмних державних документах, зокрема, Національній доповіді «Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015» (2010), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» (2012), «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» (2009). У новій редакції Закону «Про вищу освіту» (2014) визначено основні напрями державної політики, що передбачає: сприяння сталому розвитку суспільства шляхом формування конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти впродовж життя; міжнародну інтеграцію та входження системи вищої освіти України в Європейський простір за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи; наступність процесу здобуття вищої освіти; державну підтримку підготовки фахівців для пріоритетних галузей економічної діяльності, фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної та педагогічної діяльності.

Окреслення зазначеної перспективи у постіндустріальному суспільстві вимагає напрацювання як ефективного практичного досвіду, так і теоретичного обґрунтування основних положень його впровадження на вітчизняному ґрунті.

Література:

1. Стукало Н. В. Деякі аспекти формування фінансової політики України в умовах глобалізації / Н. В. Стукало // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 30–32.
2. Талалова Л. Н. Интегративные тенденции в теории и практике современного образования : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Талалова Лариса Николаевна. – М., 2004. – 445 с.
3. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма; пер. с англ. М. Б. Левина. – М. : ООО Издательство АСТ : ЗАО НПП 'Ермак', 2004. – 588 с.
4. Токвиль А. Демократия в Америке / Токвиль А.; пер. с франц. – М. : Прогресс, 1992. – 554 с.

5. Краткий философский словарь / под ред. М. Ренталя, П. Юдина. – [3-е изд., допол. и переработ.]. – М. : Госуд. изд-во политической литературы, 1952. – 616 с. [1].

6. Томашевський В. М. Моделювання систем / Томашевський В. М. – К. : Видавнича група ВНУ, 2005. – 352 с.: іл.

7. Данилюк А. Я. Теория интеграции образования / Данилюк А. Я. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского педагогического университета, 2000. – 448 с.

8. Гребенщиков Г. Ф. Теория и практика интеграции системы образования малого города России и ее информационно-предметной среды : дис. ... доктора пед. Наук : 13.00.01 / Гребенщиков Григорій Федорович – М., 2004. – 272 с.

9. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійної школи (дидактичні основи) / Козловські І. М. – Львів : Світ, 1999. – 302 с.

10. Максимова В. Н. Межпредметные связи в процессе обучения / Максимова В. Н. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.

11. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн у контексті глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.) : [монографія] / Сбруєва А. А. – Суми : ВАТ «Сумська обласна друкарня». Видавництво «Козацький вал», 2004. – 500 с.